

การศึกษาพฤติกรรมทศกัณฐ์จากวรรณกรรมสู่การแสดง:
ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย
A Study of Thossakan's Behavior from Literature
to Performance : Thossakan Courted Benyakay

(Received : May 2, 2018 Revised : March 18, 2019 Accepted : June 22, 2019)

คทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์¹

Katawut Klinpipat

ชนัย วรรณะลี²

Chanai Wannalee

พิมณภัทร์ ถมังรักษ์สวัสดิ์³

Pimnapat Tamangraksat

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ 2.ศึกษากระบวนการทำรำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายและ 3.วิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายตามแนวทางอาจารย์ จตุพร รัตนวราหะ วิธีดำเนินการวิจัยด้วยกระบวนการการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²อาจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณบดีคณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้ทรงคุณวุฒิ ฝึกปฏิบัติกระบวนการทำรำชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายและจัดประชุม
สนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ทศกัณฐ์ในอดีตชาติชื่อนนทกเป็นยักษ์มีหน้าที่
ในการเฝ้าประตู มาเกิดใหม่ชื่อว่าทศกัณฐ์เป็นบุตรของนางรัชดาและท้าวลัสเตียน
พฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่พบจากบทวรรณกรรมรามเกียรติ์ฉบับพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้แก่ พฤติกรรม ความรัก ความโลภ ความโกรธและ
ความหลง

กระบวนการที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการ
แสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย พบว่ากระบวนการ
แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่กระบวนการที่แสดงพฤติกรรมภายใน ได้แก่
กิริยาการเขินอาย กระบวนการที่แสดงพฤติกรรมภายนอก ได้แก่ ท่าเกี่ยว
ท่าโลม เป็นต้น โครงสร้างกระบวนการทำรำตามแนวทางของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ
ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ กระบวนการทำรำตีบทตามคำร้อง กระบวนการทำรำการตี
บทในท่าเชื่อมทำยบทและรำทวนบทร้องด้วยทำนองเพลง

คำสำคัญ : ทศกัณฐ์ กระบวนการทำรำ โขน

Abstract

The research purposes were to 1) study the history and background of Thossakan in literature of the Ramakien epic, 2) study the dance postures exposing the courting behaviors of Thossakan in the Khon of a Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, and 3) analyze the structure of dance postures of Khon performance in the Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, through the performance of a teacher named Chatuporn Rattanavaraha. The qualitative research was deployed in collecting data from documents,

textbooks and related literatures, interviewing honorablespecialists, self-practising in dance postures of Thossakan courted Nang Benyakay, and conducting a focus group interview. The study found that Thossakan, in the past existence, was the heaven gate's guard named Nonthook, and he was reborn to be Thossakan, the son of King Lastien and his consort, Nang Rachada. Thossakan's behaviors in Ramakien the play of Phra Phutthayotfa Chulalok (King Rama I) shows the behaviors of love, greediness, anger, and infatuation. The dance postures, exposing the courting behaviors of Thossakan in Khon performance of Ramakien episode, entitled Thossakan courted Nang Benyakay, found that they can be divided into 2 postures which are showing the inner behavior of shyness and the body language behaviors of courting and caressing. The structure of dance postures of Chatuporn Rattanavaraha's style consists of 3 elements, i.e. singing, dancing together with the singing of the end linking chapter, and re-dancing unto the melody of song. The style of dance postures is the mixing of Khon and drama in performance.

Keywords : Thossakan, Dance Postures, Khon Performance

บทนำ

ทศกัณฐ์เป็นตัวละครหลักในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่ดำเนินเรื่องให้มีความสนุกสนานและแฝงแง่คิดจากการทำสงครามระหว่างทศกัณฐ์และพระราม โดยอาศัยบทบาทของการแสดงที่สะท้อนพฤติกรรมของตัวละคร ส่งไปยังผู้ชมให้เข้าใจอรรถรสของวรรณกรรม พฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่แสดงออกในการแสดงมีความแตกต่างหลายบทบาททั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบ ด้านบวก เช่น เป็นผู้ที่มีวิริยะอุตสาหะ เมื่อตั้งใจกระทำสิ่งใดแล้วจะไม่ละทิ้งความเพียรและหาวิธีการเพื่อจะให้บรรลุความสำเร็จให้จงได้ ส่วนด้านลบ เช่น มินิสัยเจ้าเล่ห์เพทุบาย เป็นต้น โดยใช้ผู้อื่นออกไปปรบหรือใช้อุบายแทนตน ดังนั้นพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่แสดงออกในการแสดงมีหลายบทบาท เช่น ความเจ้าคิดเจ้าแค้นและความหึงหวงจากบทบาทของการเป็นสามี พฤติกรรมความกล้าหาญและการเป็นนักวางแผนจากบทบาทแม่ทัพหรือบทบาทการสู้รบ พฤติกรรมความเจ้าชู้จากบทบาทการเกี้ยวพาราสีสตรีที่ตนพึงพอใจ เป็นต้น ดังนั้นจากพฤติกรรมความเจ้าชู้ดังกล่าวได้นำไปสู่ความหลงใหล ความใคร่ในตัวนางเบญกาย (แปลง) โดยไม่ได้คำนึงว่าตนนั้นสั่งให้นางเบญกายซึ่งเป็นหลานไปคูตัวนางสีดาแล้วแปลงกายให้คนดูเมื่อนางเบญกายแปลงกายมาให้ดู ทศกัณฐ์ก็เกิดความหลงใหลนั้นแสดงให้เห็นถึงความอยากได้ในตัวนางสีดา ความมีตัณหาราคะจนลืมนึกถึงสิ่งที่ตนได้สั่งให้นางเบญกายทำ และประกอบกับความหลงใหลในอำนาจ ความมั่งมี จึงอาจคิดไปได้ว่าอย่างไรเสียนางสีดาก็ต้องยินยอมเป็นชายาของตน เมื่อนางเบญกายแปลงกายมาให้ทศกัณฐ์ดูก็เกิดความรักใคร่จึงได้เข้าเกี้ยวนางเบญกาย (แปลง) เป็นตอนที่แสดงพฤติกรรมด้านความรัก โลก โกรธ หลงของทศกัณฐ์ได้อย่างเด่นชัด ตลอดจนการทำร้ายและโครงสร้างทำร้ายที่โดดเด่นน่าสนใจ โดยเฉพาะกระบวนการทำร้ายของนายจตุพรรัตนวราหะผู้รับบทเป็นทศกัณฐ์

จากเหตุผลข้างต้นเป็นผลให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมกระบวนการทำร้ายและโครงสร้างทำร้ายในการแสดงโขน ตอนทศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกาย เพื่อบันทึกเป็นเอกสารทางวิชาการและนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดบทบาทและการแสดงบททศกัณฐ์เกี้ยวนางเบญกายในการเรียนการสอนและการแสดงต่อไป และเป็นการอนุรักษ์และสืบสานทำร้ายที่สำคัญนี้ไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์
2. ศึกษากระบวนการทำรำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย
3. วิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการทำรำของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายตามแนวทางอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การสัมภาษณ์
เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้
 - 2.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดี ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2562)

2.2 ศิลปินที่แสดงเป็นตัวแทนทัศนศิลป์ในชุดเกี่ยวนางเบญกาย

อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาสาขาศิลปะ
การแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนศิลป์

2.3 นักวิชาการผู้มีความรู้ด้านการแสดงโขน

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3. ศึกษาข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยรับการถ่ายทอดกระบวนการทำรำทัศนศิลป์เกี่ยวนางเบญกาย
จากอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ (ศิลปินแห่งชาติและเป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำ
ทัศนศิลป์เกี่ยวนางเบญกายจากครูอร่าม อินทรนัญ)

4. ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียงและ
นำเสนอเป็นรายงานการวิจัย 3 บทนำเสนอต่อคณะกรรมการสอบ

5. ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบ
ความถูกต้องของข้อมูล โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ตามเกณฑ์
ดังต่อไปนี้

5.1 ผู้มีความรู้ในวรรณกรรมรามเกียรติ์ ได้แก่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง อาจารย์ประจำสาขา
วิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา

5.2 ผู้มีประสบการณ์ในการแสดงชุดทัศนศิลป์เกี่ยวนางเบญกาย ได้แก่

อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาสาขาศิลปะ
การแสดง (นาฏศิลป์-โขน) พุทธศักราช 2552

อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนศิลป์

5.3 นักวิชาการผู้มีความรู้ด้านการแสดงทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกาย
อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

6. นำผลสรุปข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์และเรียบเรียง
เป็นรายงานการวิจัย

7. นำเสนอรายงานวิจัย 5 บท ต่อคณะกรรมการสอบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรม
เรื่องรามเกียรติ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ประวัติความเป็นมาของทศกัณฐ์
จากบทวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และพฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรม
เรื่องรามเกียรติ์

1.1 ประวัติความเป็นมาของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในวรรณกรรม
พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ฉบับของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ปรากฏดังนี้

1) การกำเนิดของทศกัณฐ์ พบว่าทศกัณฐ์ในชาติก่อนเป็นยักษ์
นามว่านนทก นนทกเป็นข้าของพระอิศวร ตักน้ำล้างเท้าให้เทวดาที่มาเฝ้าพระอิศวร
นนทกถูกพวกเทวดาแกล้งถอนผมจนศีรษะล้าน นนทกมีความแค้นใจมาก
จึงไปขอพรจากพระอิศวร ขอให้มียี่เพชร์ ซึ่งใครคนนั้นก็จะตาย เมื่อได้พรแล้ว
นนทกก็มีใจกำเริบหึงการ เมื่อหมู่เทวดา คนธรรพ์มาเข้าเฝ้าพระอิศวร ก็จับหัวนนทก
นนทกจึงเอาหัวไปใส่เท้าเทวดาและหมู่คนธรรพ์ ทำให้หมู่เทวดาตาย
จนพระอิศวรต้องให้พระนารายณ์ไปปราบ โดยแปลงเป็นนางเทพอัปสร ไปชวน
นนทกที่หลงเสน่ห์นางให้รำทำต่าง ๆ นนทกรำตาม จนถึงท่าที่ขี้ผึ้งที่ขาของตนเอง
นนทกก็ขาหักเพราะเดชนิ้วเพชร นนทกต่อว่าพระนารายณ์ว่าเอาเปรียบ มีมือถึงสี่มือ
ยังไม่กล้าสู้ซึ่งซึ่งหน้า พระนารายณ์จึงให้พรว่าขอให้นนทกไปเกิดใหม่ มีสิบหน้า
ยี่สิบกรและมีอาวุธพร้อมสรรพ ส่วนพระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีแค่สองมือ

จะได้ทราบว่าแม่พระองค์มีแค่สองมือก็สามารถฆ่าอสูรที่มีสิบเศียร ยี่สิบกร เมื่อนนทกไปเกิดใหม่เป็นบุตรนางรัชดาและองค์ท้าวลัสเตียน เป็นอสูรนามว่า ทศกัณฐ์ มีลักษณะเป็นอสูรสิบหน้า สิบเศียร ยี่สิบกร ชายาของทศกัณฐ์ คือนางกาลอัจกาน นางมณฑิมา นางปลา นางข้าง สนมพันตนและสนมสิบตน บุตรคือ บรรลัยกัลป์ อินทรชิต นางสีดา ไภนาสุรวิงศ์ ทศคีรีวันและทศคีรีธร นางสุพรรณมัจฉา สหสกุमारและสิบริด เสียชีวิตด้วยศรของพระราม คือ ศรพรหมาสตร์

1.2 พฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรมรามเกียรติ์ พบว่า พฤติกรรมของทศกัณฐ์จากบทวรรณกรรมมีพฤติกรรม 2 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมด้านบวกและพฤติกรรมด้านลบ

1.2.1 พฤติกรรมด้านบวก ได้แก่ พฤติกรรมความใฝ่รู้ในศิลปวิทยา เมื่อทศกัณฐ์สนใจเกี่ยวกับวิชาด้านธนูจึงไปขอพ่อและแม่ เล่าเรียนวิชาดังกล่าว พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทศกัณฐ์เป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

ครั้นถึงน้อมเศียรบังคมบาท	พระปิตุราชมารดาทั้งสองศรี
ทูลว่าอันตัวของลูกนี้	ไม่มีวิชาสิ่งใด
จึงขอลาไปอยู่พนาวัน	กับพระนักรัชม์ผู้ใหญ่
ร่ำเรียนธนูศิลป์ชัย	พระองค์จึงได้เมตตา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.54)

1.2.2 พฤติกรรมด้านลบ ได้แก่

1) พฤติกรรมของความไม่รู้ที่ต่ำที่สูง มีความอยากได้ของที่ไม่ใช่เป็นของตน พบได้จากตอนที่ทศกัณฐ์ขอประทานพระอุมมาจากพระอิศวร แต่พระอิศวรจำต้องประทาน เพราะได้เอ่ยปากกับทศกัณฐ์ว่า หากเมื่อทศกัณฐ์ชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ต้องการสิ่งใดก็จะให้ ซึ่งพฤติกรรมของทศกัณฐ์ดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

อหังการอิมเอบกำเริบฤทธิ์	ไม่คิดถึงศักดิ์ยศ
โลกลั่นเป็นพันพันทวี	อสุรีทูลเจ้าโลกา
ตัวข้าเป็นเจ้าแก่มุ้ยักษ์	ไม่มีอัครเสนาหา
จึงขอประทานพระอุมา	ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.118)

2) พฤติกรรมความเจ้าคิดเจ้าแค้น พบได้จากเมื่อพาลีได้ทำพิธีสรองคต ทศกัณฐ์จึงแปลงกายเป็นปู หวังที่จะมาฆ่าองคต ที่เกิดจากนางมณโฑ และพาลี เป็นผลให้ทศกัณฐ์เกิดความแค้นใจอยู่ตลอดเวลาและคิดจะฆ่าองคตเสีย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

มาจะกล่าวบโทไป	ถึงท้าวทศพัทธ์รัยักษ์
แจ้งว่าพญาพาลี	พรุ่งนี้จะลงสรองคต
ไอนี้มันลูกศัตรู	เกิดมาให้กูอภัยศ
นานไปจะได้แต่ทรยศ	ทศทิศจะรับอภัยประมาณ
ลูกมณโฑขุนานาญ	เกิดด้วยไอ้ชาติเตียรฉาน
จะฆ่ามันเสียให้วายปรมาณ	จึงจะสิ้นรำคาญสบายใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.143)

3) พฤติกรรมความเย่อหยิ่งอวดดีและก้าวร้าว ด้วยหลงคิดว่าตนเป็นผู้มีความรู้และเป็นลูกกษัตริย์ ไม่มีผู้ใดสู้ตนได้ จึงประพุดอวดดีต่อพระอรชุน ดังบทที่ว่า

เมื่อนั้น	ทศพัทธ์รพระกุมารรัยักษ์
ได้ฟังกริ้วโกรธดังอัคคี	อสุรีร้องตอบวาจา
เอ็งนี่มีนามชื่อไร	เจรจาหยาบใหญ่เกินหน้า
ด้วยกูผู้ทรงศักดิ์ดา	ชื่อว่าทศกัณฐ์ขุนมาร
หน่อท้าวลัสเตียนสุริวงค์	ซึ่งดำรงลงการาษฐาน

องค์พระโคบุตรผู้มีมาน	เป็นอาจารย์บอกศรศิลป์ชัย
กุมมาเทียวเก็บพฤษษา	หาว่าส่วนของใครไม่
เห็นดอกไม้บานตระการใจ	คิดว่าเป็นไพรพนาลี
เอ็งอย่าอ้างอวดศักดา	จะสู้ภูญาราชสีห์
ตัวมึงตั้งหนึ่งมฤคิ	หน้าที่จะม้วยชีวัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.57)

4) พฤติกรรมความมีดีณหาราคะในสตรีเพศ มักมากในกามคุณ พบได้จากตอนที่นางสำนักขาพรรณณาเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาของนางสีดา ทศกัณฐ์ เมื่อได้ฟังก็เกิดความหลงใหลในตัวของนางสีดา ทั้ง ๆ ที่ทศกัณฐ์เองก็ยังไม่ได้เห็น นางมีลักษณะจริงดังที่สำนักขาพรรณณา แต่ด้วยดีณหาราคะ จึงเกิดความหลงใหล ร้อนใจ ต้องการนางสีดามาเป็นชายา พฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับบทกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวทศพัคตร์ยักชี
ได้ฟังน้องท้าวพาที	ดังวารีทิพย์มารดลง
ยิ่งแสนพิศवासจะขาดใจ	ราตร้อนฤทัยไหลหลง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1, 2554, น.563)

จากพฤติกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมรามเกียรติ์ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นบทที่ใช้ในการแสดงเพื่อนำเสนอพฤติกรรมในความเจ้าชู้ของทศกัณฐ์ โดยตอนที่ได้หยิบยกขึ้นมาแนะนำเสนอคือตอนทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย

2. กระบวนท่ารำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย

กระบวนท่ารำการแสดงโขนชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกาย พบว่าได้รับการปรับปรุงมาจากกระบวนท่ารำมาจากการแสดงละครทางโน (ประเมษฐ์ บุนยะชัย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2560) โดยรูปแบบของการแสดงทางโนประกอบด้วย องค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

2.1 กระทบนทำรำที่งดงาม มีความประณีต มีกระทบนทำรำที่ร้อยเรียง
ทำรำหลัก มีการเชื่อมโยงทำรำต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน

2.2 เพลงที่ใช้ในการแสดงต้องมีความไพเราะ โดยเพลงที่ใช้ใน
การแสดงโขนชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกายคือเพลงไอ้ชาตรีและไอ้โลม ซึ่งเพลง
ดังกล่าวเป็นเพลงที่ใช้สำหรับการเกี่ยว อารมณ์และเนื้อเพลงบ่งบอกถึงความรัก
ตั้งแต่แรกเห็น

2.3 จารีตของการแสดงและความภาคภูมิของตัวละคร โดยมีการระบุ
ชัดเจนว่าตัวละครมีบทบาทอะไร มีท่าทีในการแสดงเช่นไร

กระทบนทำรำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์
ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกายแสดงออกใน
2 ลักษณะคือ

2.3.1 กระทบนทำรำที่แสดงถึงพฤติกรรมภายใน เป็นอารมณ์
หรือความรู้สึกภายใน ซึ่งในการแสดงผู้แสดงต้องใช้ท่าทางสื่ออารมณ์หรือความรู้สึก
เช่น ทำเขิน ทำอาย เป็นต้น

ภาพที่ 1 ลักษณะของพฤติกรรมทำเขิน
(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 2 ลักษณะของพฤติกรรมท่าอวย
(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2.3.2 กระบวนท่ารำที่แสดงถึงพฤติกรรมภายนอก
เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงกิริยาอาการที่ต้องการบอกให้บุคคลที่ 2 รับรู้
เช่น การเกี่ยว ได้แก่ ท่ามอง ท่าเขยคาง ท่ากระแซะ และการโลม ได้แก่ ท่าโลม
มือเดียว ท่าโลม 2 มือ โลมกลาง เป็นต้น

ภาพที่ 3 ลักษณะการเกี่ยวในท่ามอง
(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 4 ลักษณะการเกี่ยวในท่าเซยคาง
(คทาจุฑา กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 5 ท่าโลม 2 มือ
(คทาจุฑา กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพที่ 6 ท่าโลมล่าง

(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3. โครงสร้างกระบวนการทำรำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดทศกัณฐ์
เกี่ยวนางเบญจกาย

3.1 โครงสร้างกระบวนการทำรำทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกายตามแนวทาง
ของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะ ประกอบด้วยโครงสร้าง 3 โครงสร้างคือ

1) กระบวนท่ารำตีบทตามคำร้อง ซึ่งเป็นการรำตีบทตามคำร้อง
ปกติ ทั้งบทร้องในเพลงโอ้ชาติและโอ้โลม โดยเป็นการตีบทตามความหมายของคำ
เช่น กระบวนท่ารำในคำว่า “ธานี” โดยผู้ที่รำเป็นทศกัณฐ์ซึ้นนิ้วลงพื้นซึ่งหมายถึงธานี
หรือเมือง

ภาพที่ 7 การตีบทในคำร้อง “ธานี”

(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2) กระบวนท่ารำการตีบทในท่าเชื่อมท่ายบท กระบวนท่ารำ
ในท่าเชื่อมท่ายบทเป็นการตีบทตามจังหวะของดนตรีในเพลงไอ้ชาติรี ซึ่งผู้ที่ได้รับ
บทตัวทัศนษฐ์จะเข้าโลมนางเบญกาย (แปลง) ทั้งโลมบน โลมล่าง การโลมมือเดียว
หรือการโลม 2 มือ

ภาพที่ 8 ลักษณะการเข้าโลมมือเดียวและโลม 2 มือในท่าเชื่อมท่ายบท
(ศทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3) รำทวนบทร้องด้วยทำนองเพลง เป็นการรำทวนบทร้อง
ในท่ารับเพื่อเชื่อมท่าไปยังบทต่อไป โดยบทร้องเป็นการร้องทวนในวรรคที่ 2
ของบทแรก โดยลักษณะท่ารำที่ใช้ท่ารำร้าย ในบทร้องทวนในวรรคที่ 2 เป็นการรำ
ที่ไม่ได้ตีตามความหมายของคำแต่ตีตามทำนองของคำ เช่น ในคำว่า “เป็นความ
ในใจจริงทุกสิ่งสรรพ”

ภาพที่ 9 ลักษณะการรำทวนบทในท่ารับจากคำร้อง
“เป็นความในใจจริงทุกสิ่งสรรพ”
(คทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาและพฤติกรรมของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในการแสดง โขนเรื่องรามเกียรติ์

1.1 ประวัติของทศกัณฐ์ที่ปรากฏในการแสดง โขนเรื่องรามเกียรติ์ จากการศึกษาประวัติของทศกัณฐ์พบว่าชาติก่อนทศกัณฐ์เป็นยักษ์เฝ้าประตู คอยล้างเท้าให้กับเหล่าเทวดาที่จะเข้าเฝ้าพระอิศวร นนทกโตนเทวดากลับแก้งโดย ถอนผมจนล้าน นนทกจึงไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวร จากนั้นด้วยความโกรธและ หลงในอำนาจ นนทกจึงใช้นิ้วเพชรสังหารเหล่าเทวดาและนางฟ้าอย่างไม่เลือกหน้า เป็นผลให้พระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสรมาปราบและสาปให้ไปเกิดใหม่ชื่อว่า ทศกัณฐ์ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2559, น.11)

ได้ศึกษาแก่นเรื่องและบทบาทของแก่นเรื่องในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความหลงของนนทกและของทศกัณฐ์ พบว่านนทก คืออดีตชาติของทศกัณฐ์เป็นบริวารของพระอิศวรมีหน้าที่ล้างเท้าเทวดาตรงเชิงเขาไกรลาส ถูกเทวดาตบหัวและ ถอนผมจนหัวล้านจึงขอนิ้วเพชรจากพระอิศวรแล้วหลง ในอำนาจใช้นิ้วเพชรด้วยความอวดดีคือใช้สังหารเทวดาเป็นการแก้แค้นโดยไม่เลือกหน้า ทำให้เทวดาตายจำนวนมากเมื่อพระอิศวรทรงทราบเรื่องจากพระอินทร์จึงให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก

1.2 พฤติกรรมของทศกัณฐ์ พฤติกรรมของทศกัณฐ์มีหลายพฤติกรรมโดยพฤติกรรมที่เด่นชัดอีกพฤติกรรมคือพฤติกรรมความหลงใหลในสตรีเพศจนเป็นเหตุให้เกิดการลักพาตัวนางสีดา จากเหตุผลดังกล่าวเป็นแง่มุมเกี่ยวกับศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับศีลธรรมเกี่ยวกับความหลงด้วยทศกัณฐ์มัวเมาลุ่มหลงในกามราคะของทศกัณฐ์จะเห็นได้ว่าเมื่อได้ตัวนางสีดามากก็มัวเมาถึงกับลืมนัยสลิมศักดิ์ ทำให้ญาติเพื่อนพ้องต้องมาเจอกับหายนะซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับวรรณะ หนูหมื่น (2555, น.68) ได้ทำการศึกษานัยการล่วงละเมิดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ : กรณีสีดาถูกคุกคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืนพบว่าเมื่อทศกัณฐ์ได้ชิงตัวสีดามาแล้ว อำนาจราคะก็ครอบงำ ถึงขั้นไม่คำนึงถึงศักดิ์ พญายักษ์วงศ์พรหม ยอมก้มกราบสีดา ให้รับไมตรีของตน ความเคลิ้มหลงใหลต่อสีดาขนาดที่อาจ เรียกได้ว่าขาดสติสมประดีบ่งชี้ว่า ทศกัณฐ์มัวเมาในกามตัณหาถึงขั้นผิดปกติจนดูน่าอัปยศ

2. กระบวนท่ารำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการเกี่ยวของทศกัณฐ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกาย การแสดงชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกายเป็นรูปแบบกระบวนท่าแบบละครทางโน ดั้งนั้นกระบวนท่ารำที่งดงาม มีความประณีต มีกระบวนท่ารำที่ร้อยเรียงท่ารำหลัก มีการเชื่อมโยงท่ารำต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับนิรมล หาญทองกุล (2557, บทคัดย่อ) ศึกษาศุภลักษณ์ : นางสำคัญในเรื่องอุณรุท พบว่ากระบวนท่ารำเชิดฉิ่ง

ศุภลักษณ์ใช้ในการแสดงละครในเรื่องอุณรุท เป็นทำรำที่ใช้มาจากเพลงแม่แบบ การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยและภาษาท่า เป็นทำรำหลักในการสื่อความหมาย มีการเชื่อมโยงท่ารำหลักต่าง ๆ ให้ร้อยเรียงได้อย่างกลมกลืน

3. โครงสร้างและกระบวนการท่ารำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ชุดทศกัณฐ์ เกี่ยวนางเบญจกายตามแนวทางของอาจารย์จตุพร รัตนวราหะประกอบด้วยโครงสร้าง กระบวนท่ารำ 3 ลักษณะ คือ กระบวนท่ารำตีบทตามคำร้อง กระบวนท่ารำการตีบท ในท่าเชื่อมท้ายบทและกระบวนท่ารำทวนบทร้อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาพฤติกรรมทศกัณฐ์จากวรรณกรรมสู่การแสดง ในชุดทศกัณฐ์ เกี่ยวนางเบญจกาย เป็นเพียงการศึกษาพฤติกรรมเพียงด้านของความเจ้าชู้ของทศกัณฐ์เท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่าทศกัณฐ์มีพฤติกรรมด้านอื่นอีก ซึ่งพฤติกรรมเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ในการแสดงและการศึกษา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้ผู้สนใจควรศึกษาพฤติกรรมของทศกัณฐ์ในด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแสดงและเป็นแบบแผนต่อการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษารูปแบบการเกี่ยวของตัวละคร ในการแสดงละคร ในเรื่องอุณรุทหรือเรื่องอิเหนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คทาวุธ กลิ่นพิพัฒน์. (2560). **ลักษณะของพฤติกรรมท่าเขิน**. [ภาพถ่าย].
กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ลักษณะของพฤติกรรมท่าอายุ**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ลักษณะการเกี่ยวในท่ามอญ**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ลักษณะการเกี่ยวในท่าเขยคาง**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ :
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ท่าโลม 2 มือ**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ท่าโลมล่าง**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **การตีบทในคำร้อง “ธานี”**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชา
นาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ลักษณะการเข้าโลมมือเดียวและโลม 2 มือในท่าเชื่อมท้ายบท**.
[ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- _____. (2560). **ลักษณะการรำทวนบทในท่ารับจากคำร้อง “เป็นความในใจ
จริงทุกสิ่งสรรพ”**. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- ชลดา เรื่องรักซ์ลิขิต. (2559). **แก่นเรื่องและบทบาทของแก่นเรื่องในบทละคร
เรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช. ว.มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี. 8 (3), 1-30.**

นิรมล หาญทองกุล. (2557). ศุภลักษณ์ : นางสำคัญในเรื่องอุณรุท. **ว.สถาบัน
วัฒนธรรมและศิลปะ. 16 (1), 176-191.**

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
(สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2560).

วรรณนะ หนูหมื่น. (2555). นัยการล่องละเมียดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ :
กรณีสี่ดาตูกุศคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืน. **ว.สถาบันวัฒนธรรม
และศิลปะ. 13 (2), 65-75.**

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2554). **บทละครเรื่อง
รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช.** กรุงเทพฯ : เพชรกะรัต.

สมศักดิ์ ทัดดี. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
(สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2560).